

РОЗДІЛ 2. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.7: 347.91/.95: 347.9.02

DOI 10.31732/2708-339X-2025-18-A6

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Герасименко О.О.,

доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: gerasimenkoo@krok.edu.ua
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-0906-8744>

LEGAL BASIS AND EFFECTIVENESS OF MEDIATION IN THE RESOLUTION OF COMMERCIAL DISPUTES

Gerasymenko O.O.,

Doctor of philosophy in law,
Associate Professor of the Department of State and Legal Disciplines,
«KROK» University,
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: gerasimenkoo@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0906-8744>

Анотація. У статті комплексно досліджено правові засади застосування медіації у вирішенні господарських спорів, визначено її місце та роль у сучасній системі правосуддя, а також окреслено потенціал цього інструменту для підвищення ефективності судового захисту прав суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено з'ясуванню правової природи медіації як добровільного, неупередженого, структурованого та конфіденційного процесу, що ґрунтується на активній участі сторін, їх автономії у прийнятті рішень та орієнтації на мирне врегулювання спору. У роботі розкрито зміст основних принципів медіації та показано їх практичне значення для бізнес-середовища.

Проаналізовано нормативно-правову базу, яка регламентує застосування медіації в Україні, зокрема положення Закону України «Про медіацію», норми Господарського процесуального кодексу України щодо можливості зупинення провадження для проведення медіації, а також положення Директиви 2008/52/ЄС, що визначають європейські стандарти у сфері альтернативного вирішення спорів. Здійснено порівняльну характеристику українського правового регулювання та зарубіжних моделей медіації, що дає змогу визначити подальші напрями вдосконалення національної системи ADR.

У статті виділено ключові переваги медіації для суб'єктів господарювання: істотне скорочення фінансових витрат, уникнення тривалих судових процедур, збереження партнерських та договірних відносин, оперативність прийняття рішень, мінімізацію комунікативних бар'єрів і зниження конфліктності між сторонами. Окремо обґрунтовано значення принципу конфіденційності, який забезпечує безпеку комерційної інформації та сприяє формуванню довіри до процедури. Наведено аналіз міжнародного досвіду, який демонструє тенденцію до широкого впровадження медіації в комерційних справах та підтверджує її високу результативність від 60 % до 80 % успішно врегульованих справ у різних юрисдикціях.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що активне запровадження та популяризація медіації у господарському процесі є складовою модернізації правосуддя в Україні, спрямованою на підвищення ефективності судової системи та забезпечення її доступності для бізнесу. Медіація розглядається як комплексний правовий і соціальний інститут, що інтегрує комунікативні, економічні та правові механізми врегулювання спорів. Її розвиток сприятиме не лише зменшенню навантаження на суди, а й формуванню нової правової культури, орієнтованої на конструктивний діалог, партнерство та відповідальність сторін.

Ключові слова: медіація; господарський спір; альтернативне вирішення спорів; господарське

судочинства, досудове врегулювання.

Формул: 0; **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 9.

Abstract. The article comprehensively examines the legal basis for the use of mediation in the resolution of commercial disputes, defines its place and role in the modern justice system, and outlines the potential of this tool for improving the effectiveness of judicial protection of the rights of business entities. Particular attention is paid to clarifying the legal nature of mediation as a voluntary, impartial, structured, and confidential process based on the active participation of the parties, their autonomy in decision-making, and a focus on peaceful dispute resolution. The paper reveals the content of the basic principles of mediation and shows their practical significance for the business environment.

The regulatory framework governing the use of mediation in Ukraine is analyzed, in particular the provisions of the Law of Ukraine «On Mediation», the provisions of the Commercial Procedure Code of Ukraine regarding the possibility of suspending proceedings for mediation, as well as the provisions of Directive 2008/52/EC, which define European standards in the field of alternative dispute resolution. A comparative analysis of Ukrainian legal regulation and foreign models of mediation is carried out, which makes it possible to identify further directions for improving the national ADR system.

The article highlights the key advantages of mediation for business entities: significant reduction of financial costs, avoidance of lengthy court proceedings, preservation of partnership and contractual relations, prompt decision-making, minimization of communication barriers, and reduction of conflict between the parties. The importance of the principle of confidentiality, which ensures the security of commercial information and promotes trust in the procedure, is separately substantiated. An analysis of international experience is provided, demonstrating a trend towards the widespread use of mediation in commercial disputes and confirming its high effectiveness, with 60% to 80% of cases successfully settled in various jurisdictions.

Based on the research, it is concluded that the active introduction and promotion of mediation in commercial proceedings is part of the modernization of justice in Ukraine, aimed at improving the efficiency of the judicial system and ensuring its accessibility for business. Mediation is seen as a comprehensive legal and social institution that integrates communicative, economic, and legal mechanisms for dispute resolution. Its development will not only help reduce the burden on the courts, but also shape a new legal culture focused on constructive dialogue, partnership, and responsibility of the parties.

Key words: mediation; commercial dispute; alternative dispute resolution; commercial litigation; pre-trial settlement.

Formulas: 0; **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **bibl.:** 9.

Постановка проблеми. Зростання кількості господарських спорів та перевантаженість судів знижують ефективність правового захисту бізнесу, що робить необхідним пошук альтернативних механізмів врегулювання конфліктів. Медіація, як добровільний і конфіденційний спосіб досягнення згоди між сторонами, має значний потенціал у господарських правовідносинах. Однак її практичне застосування в Україні залишається обмеженим через недостатню обізнаність учасників бізнес-середовища, відсутність усталеної судової практики та потребу в подальшому удосконаленні нормативного регулювання. Це зумовлює необхідність аналізу правових засад, переваг та особливостей використання медіації у господарському процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика медіації в господарському процесі широко висвітлена в сучасній науковій літературі та нормативних актах. Закон України «Про

медіацію» визначає базові засади функціонування медіації в правовій системі. Питання застосування медіації у господарському судочинстві розглядаються у працях Мелех Л.О., Доляновської І.М., а також у дослідженнях зарубіжного досвіду, зокрема у публікації Позова Д.А. Європейські стандарти медіації окреслено в Директиві 2008/52/ЄС і в роботах Степаненко Т.В.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри наявні дослідження та нормативне регулювання, низка аспектів застосування медіації в господарському процесі залишається недостатньо розкритою. Зокрема, невизначеними залишаються питання практичних механізмів інтеграції медіації в судові процедури, ефективності взаємодії суддів і медіаторів, критеріїв оцінки результативності медіаційних процедур, а також реального впливу медіації на скорочення строків розгляду спорів та зменшення судового навантаження.

Потребують подальшого вивчення і проблеми впровадження європейських стандартів медіації в українську правозастосовну практику.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження особливостей застосування медіації в господарському процесі України.

Виклад основного матеріалу. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання спорів є одним із ключових напрямів модернізації системи правосуддя, зокрема у сфері господарських правовідносин. В умовах зростання кількості комерційних конфліктів, переважаності господарських судів та потреб бізнесу у швидких і конфіденційних рішеннях медіація набуває якісно нового значення. Вона розглядається не лише як інструмент позасудового врегулювання спорів, але й як елемент сучасної концепції партнерського правосуддя, що ґрунтується на самоорганізації сторін, їхній автономії та пошуку взаємовигідного рішення.

Правове підґрунтя медіації у господарських спорах формується комплексом нормативних актів, серед яких центральне місце належить Закону України «Про медіацію». Саме цей закон уперше на національному рівні дає офіційне визначення медіації як добровільного, конфіденційного, структурованого процесу, у межах якого сторони за допомогою медіатора намагаються досягти взаємоприйнятної рішення [1]. Медіація розглядається не як альтернатива суду, а як ефективний доповнюючий механізм, що зменшує навантаження на судову систему і сприяє формуванню культури мирного врегулювання бізнес-конфліктів.

Закон «Про медіацію» також гармонізує українське законодавство з європейськими підходами. Його положення корелюють із Директивою № 2008/52/ЄС про деякі аспекти медіації у цивільних і комерційних справах, що визначає медіацію як структурований процес, спрямований на досягнення згоди між сторонами спору на добровільній основі. Цей документ заклав основу для розвитку

єдиного підходу до альтернативного врегулювання спорів у державах ЄС, а для України став орієнтиром щодо формування якісних стандартів позасудового діалогу [3].

У свою чергу, Господарський процесуальний кодекс України після внесення змін також детально регламентує можливість застосування медіації в межах судового розгляду. Норми ГПК дозволяють сторонам зупинити провадження у справі для проведення медіації, укласти мирову угоду за її результатами та розраховувати на часткове повернення судового збору у разі успішного завершення процесу. Така модель стимулює бізнес звертатися до медіації, забезпечуючи не лише економію витрат, але й скорочення часу вирішення спору, що особливо важливо у сфері господарської діяльності, де оперативність є критичним фактором [4].

Однією з ключових гарантій ефективності медіації у господарському процесі є принцип конфіденційності. ГПК прямо встановлює, що медіатори не можуть бути допитані як свідки щодо відомостей, отриманих у процесі медіації [4]. Ця норма покликана забезпечити довіру сторін до процедури, створити умови для відвертого обговорення конфлікту і пошуку рішень без страху, що інформація може бути використана проти них у суді. Аналогічний підхід закріплений і в Цивільному процесуальному кодексі України, що свідчить про інтегровану політику законодавця щодо унормування інституту медіації.

Сутність медіації в господарському процесі полягає у зміщенні акценту з правової позиції сторін на їхні реальні комерційні інтереси та стратегічні потреби. Якщо судовий процес має суто змагальний характер і базується на формальних доказах, то медіація використовує гнучкі інструменти комунікації, пошуку компромісу, генерації варіантів рішень і побудови партнерських відносин [5, с. 133]. У цьому аспекті медіація має переваги, недоступні традиційному судовому розгляду: вона забезпечує збереження

ділового партнерства, дозволяє врахувати особливості конкретного бізнес-процесу, мінімізує репутаційні ризики та сприяє більш природному виконанню досягнутих домовленостей.

Порівняно із судовими процедурами медіація має значно коротші строки, що дозволяє швидко відновити стабільність господарської діяльності. Судові розгляди, особливо у складних комерційних справах, можуть тривати роками, а затримки у вирішенні спору часто призводять до фінансових втрат, призупинення контрактів чи навіть банкрутства [6, с. 38]. Медіація дозволяє уникнути цих ризиків і повернути підприємствам можливість ефективного функціонування без тривалих правових бар'єрів.

Важливо підкреслити, що медіація має міжнародно визнаний статус ефективного методу врегулювання спорів. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародну комерційну медіацію, рекомендації Європейської Комісії та успішна практика світових корпорацій свідчать, що медіація здатна не лише знизити витрати на врегулювання спорів, але й збільшити економічну ефективність компаній [7, с. 102]. Досвід таких компаній, як Siemens, Deutsche Bank, Bayer чи Bombardier, демонструє, що приблизно 70 % комерційних спорів вирішуються шляхом медіації із подальшим добровільним виконанням домовленостей.

Для України розвиток медіації у господарському процесі має стратегічне значення. По-перше, це шлях до розвантаження господарських судів, які традиційно розглядають велику кількість спорів, що могли б бути вирішені позасудовим шляхом. По-друге, популяризація медіації сприятиме формуванню нової бізнес-культури, у центрі якої діалог, компроміс та відповідальність сторін за результат. По-третє, медіація дозволяє підвищити рівень довіри бізнесу до правосуддя та інститутів альтернативного врегулювання спорів.

У ширшому контексті медіація відповідає положенням Конституції України, яка у статті 55 гарантує право кожного

захищати свої права будь-якими не забороненими законом засобами [8]. Медіація повністю вписується у цю концепцію, забезпечуючи громадянам і суб'єктам господарювання реальний, доступний та ефективний спосіб відновлення порушених прав.

Практика медіації в господарських спорах поступово розширюється й набуває системного характеру, що підтверджується як офіційними прикладами від медіаторів та бізнес-асоціацій, так і судовими рішеннями, у яких зафіксовано завершення спорів шляхом укладення мирових угод після проведення процедури медіації.

У міжнародній практиці медіація у господарських спорах уже давно стала стандартним механізмом. Наприклад, Європейський центр медіації наводить відомий кейс спору між авіабудівною компанією та її постачальником комплектуючих, який міг призвести до мільйонних збитків та зупинки виробництва. За допомогою медіації сторони домовилися про зміну технологічних умов поставок, розробили спільний графік постачання та створили внутрішню систему превентивної комунікації. Такий формат розв'язання спору був визнаний одним з найуспішніших прикладів у європейській практиці [9].

Медіація в господарському процесі – це не просто альтернативний інструмент, а сучасний комплексний механізм, який дозволяє забезпечити баланс між економічними інтересами сторін, швидкістю правового захисту та збереженням ділових відносин. Її розвиток в Україні свідчить про поступовий перехід до європейських стандартів вирішення спорів та формування зрілої правової культури у сфері господарської діяльності. З огляду на інтенсивні трансформації у сфері економіки та правосуддя, роль медіації лише зростатиме, а її ефективність залежатиме від рівня правової обізнаності бізнес-середовища, професійності медіаторів та подальшої інтеграції альтернативних процедур у національну систему правосуддя.

Висновки. Медіація у

господарському процесі посідає дедалі важливіше місце в системі сучасного правосуддя, оскільки відповідає потребам бізнесу в оперативному, конфіденційному та економічно вигідному врегулюванні спорів. Проведений аналіз засвідчує, що нормативно-правова база України, зокрема Закон України «Про медіацію» та оновлені положення Господарського процесуального кодексу, створюють комплексне та узгоджене підґрунтя для розвитку цього інституту. Гармонізація із європейськими стандартами, зокрема з Директивою 2008/52/ЄС та рекомендаціями міжнародних організацій, формує умови для запровадження в Україні якісних процедур альтернативного вирішення спорів.

Особливу роль у підвищенні ефективності медіації відіграє принцип конфіденційності, який забезпечує довіру сторін і створює простір для відкритого діалогу без ризику розголошення інформації. Надаючи можливість зупиняти провадження, укладати мирові угоди та повертати частину судового збору, ГПК фактично стимулює бізнес обирати медіацію як пріоритетний

спосіб врегулювання конфліктів.

Порівняння із зарубіжною практикою підтверджує, що медіація у сфері господарських спорів вже давно стала важливим інструментом корпоративного управління та ризик-менеджменту. Міжнародний досвід провідних компаній демонструє високу результативність цього механізму, що свідчить про його здатність забезпечувати економію ресурсів, збереження партнерських відносин і стійкість фінансово-комерційних процесів.

Для України розвиток медіації у господарському судочинстві є стратегічним напрямом модернізації правової системи. Її популяризація сприятиме зменшенню навантаження на суди, формуванню культури ділового діалогу, підвищенню рівня довіри до правосуддя та забезпеченню реалізації конституційного права на захист інтересів у будь-який незаборонений законом спосіб. Ефективність медіації надалі залежатиме від рівня правосвідомості бізнесу, професійного розвитку медіаторів та подальшого удосконалення нормативного регулювання.

Література:

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Мелех Л.О. Окремі питання медіації у господарському судочинстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. Т. 7, № 2. С. 209-215. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22160/34.pdf>.
3. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *Official Journal of the European Union*. L 136. 24.5.2008. p. 3–8. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj> (дата звернення: 20.11.2025).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.11.2025).
5. Степаненко Т.В. Європейські стандарти медіації в цивільно-правових спорах та їх запровадження в Польщі та Чехії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 131–135. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/34.pdf.
6. Доляновська І.М., Долянська Я.Л. Медіація як один з ефективних способів врегулювання конфліктів в господарському судочинстві. *Legal Bulletin*. 2024. № 11. С. 35–41. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/436>.
7. Позов Д.А. Деякі особливості застосування медіації в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аспект. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. № 4. С. 101–104. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1615>.
8. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.11.2025).
9. Медіація в комерційних спорах (бізнес-медіація). Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/mediacia-v-kommerciinih-sporax-biznes-mediacia>.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). On mediation (Law No. 1875-IX) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Melekh, L. O. (2020). Certain issues of mediation in commercial court proceedings. Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences, 7(2), 209–215 [in Ukrainian]. <https://science.lpnu.ua/>

sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22160/34.pdf

3. European Parliament & Council of the European Union. (2008). Directive 2008/52/EC of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. Official Journal of the European Union, L 136, 3–8. <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj>

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991). Commercial Procedure Code of Ukraine (Law No. 1798-XII, as of October 31, 2025) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

5. Stepanenko, T. V. (2021). European standards of mediation in civil law disputes and their implementation in Poland and the Czech Republic. Legal Scientific Electronic Journal, (3), 131–135 [in Ukrainian]. http://lsej.org.ua/3_2021/34.pdf

6. Dolianovska, I. M., & Dolianivska, Y. L. (2024). Mediation as one of the effective methods of conflict resolution in commercial court proceedings. Legal Bulletin, (11), 35–41 [in Ukrainian]. <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/436>

7. Pozov, D. A. (2025). Certain features of the application of mediation in foreign countries: A comparative legal perspective. Economics. Finance. Law, (4), 101–104 [in Ukrainian]. <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1615>

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Constitution of Ukraine (as of January 1, 2020) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

9. Higher School of Advocacy of the National Bar Association of Ukraine. (n.d.). Mediation in commercial disputes (business mediation) [in Ukrainian]. <https://www.hsa.org.ua/blog/mediaciia-v-komericiiinix-sporax-biznes-mediaciia>

Стаття надійшла до друку 30 листопада 2025 року